

Butlletí

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ANY VI

OCTUBRE-DESEMBRE 1896

N.º 23

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

Preus de subscripció: Pels socis residents, per semestre, una pesseta; per any, dues pessetes; pels socis delegats (pagant per anyades, á la bestreta), quatre pessetes; pel públic (idem), cinch pessetes. Los números solts y los tomos d'anys passats, ab augment de preu.

Punts de subscripció: En Barcelona, local del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA (Paradís, 10, segon), y llibreria d'Alvar Verdaguer (Rambla del Mitj, 5).

Redacció y Administració: Barcelona, carrers de Paradís, 10, segon, y Llibreteria, 21, segon.

REFORMES EN EL "BUTLLETÍ"

Es tal el desenrotllament que ha prèls el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA durant els sis anys de vida creixent qu'han transcorregut desde la seva fundació, que la Junta Directiva s'ha vist precisada á fer algun augment en les publicacions, que són sempre el millor signe de espandiment que pot donar una Associació de treball y d'estudi com la nostra.

Per de prompte s'ha acordat que'l BUTLLETÍ, que fins ara s'ha vingut publicant trimestralment, agobiat per una veritable plètora de treballs de caràcter excursionista, històrich ò científich, es converteixi en una *revista mensual* del meteix ò aproximat nombre de planes que'ls fascicles que cada trimestre han vist la llum fins avuy.

La nova revista, á més de reflexar la vida del CENTRE en totes les seves manifestacions, tindrà ben ample el camp per la publicació de treballs y estudis, que per altra part queda ben definit en l'article primer del reglament del CENTRE EXCURSIONISTA, que may tant oportunament com ara podrem copiar. Ell diu que la nostra Associació «té per objecte recorre les comarques de Catalunya á fi de coneixe, estudiar y conservar tot lo que hi oferesquen de

notable la naturalesa, l'història, l'art y la literatura en totes llurs manifestacions, aixís com la llengua, les tradicions, les costums de sos habitants, valentse del excursionisme pera divulgar llur coneixement y fomentar l'estimació que mereixen». Diu així meteix que «l'atenció del CENTRE EXCURSIONISTA serà extensiva á les terres vehines de Catalunya en els expressats conceptes».

El camp no pot ser més vast. Tots els que's dediquen á les ciències d'investigació, siga la que's vulga, de dintre y de fóra el CENTRE, són amigablement suplicats perquè ens donguin la llur ajuda valiosa, á fi de que junts contribuim al coneixement geogràfic de la nostra terra (ab la seva geologia, flora y fauna), al de la nostra llengua (filològic y folk-lòric), al de la nostra història, comprènent tots els aspectes en que tant en l'art com en la ciència s'ha demostrat l'activitat dels fills de la terra catalana.

L'obra del CENTRE seguirà essent, donchs, una obra científica y patriòtica, però sovintejant més les seves publicacions hi haurà d'aquí endavant més ocasió de manifestarla á fóra.

No cal dir que tota expressió gràfica que se judiqui necessaria acompanyarà els treballs que s'insertin. Així, donchs, en el BUTLLETÍ se publicaran, intercalats en el text ò bé apart, vistes de monuments, làmines, mapes y plans, recorrent á tots els medis qu'avuy dia's poden utilitzar mercès á les variades aplicacions de la fotografia. Ademés, hem procurat poder disposar del material tipogràfic que alguns estudis especials requereixen, com és: caràcters per l'epigrafia y numismàtica, de música per l'il·lustració de les cançons populars, etc., etc.

El fet de ser mensual el nostre BUTLLETÍ'ns permetrà també poder donar certa actualitat á algunes referències y notícies qu'interessen al excursionisme y á la nostra terra.

Algunes planes del BUTLLETÍ es destinaran á la publicació d'obres com á fulletí. Ne tenim d'importants en preparació.

Han complert ja vint anys de la fundació de la pri-

mera societat d'excursions, de la qual la nostra és hereva. Creyem que tots els nostres consocis veuràn ab gust l'important reforma que tenim l'honra d'innovarlos, y que sembla, en part, destinada á celebrar el nostre vintè aniversari.

LA REDACCIÓ

SECCIÓ HISTORICA

EN PERE SERRA Y POSTIUS ⁽¹⁾

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que és fill del amor á la patria y que'l practica y demostra resseguint afanyós son terror, al objecte de presentar á l'admiració pública les belleses de tota mena que hi descobreix, se reclou anyalment, en aquesta memorable diada, dintre son local, pera honorar la memoria d'un patrici en que puga emmirallarse, escullit d'entre l'atapahida cohort de fills d'aquesta estimada patria nostra que més senyaladament li han donat renom, ja portant cap aquí'l fruyt intelectual de ses passejades en terres estrangeres, ja per haver resseguit les nostres, fent presentalla de les joyes ab que les han engalanades la fè, l'heroisme, lo talent y la meteixa naturalesa.

Venim, senyors, aquesta vetlla, á rendir nostre anyal tribut á un fervorós y pacientíssim anotador de les variades è innumbrables belleses que la fè y la virtut cristianes arreu han deixat escampades en la nostra terra. S'anomenà Pere Serra y Postius, fill d'una piadosa familia de Barcelona, vingut al món lo 8 de Març, festivitât de l'aparició de Sant Miquel Arcàngel (com ell fa constar (2) del any 1671, y mort als 26 de Març del 1748. Sa existencia sigué, com se veu, de bastanta durada, y sembla talment que'l Creador se complagué en destinarla tota entera á la llohança de ses divinals obres dintre de la terra catalana, que no á altre objecte encaminà en Serra y Postius quasi tota sa prodigiosa activitat. Era sa mussa, segons expressió propria (3), una donzella de vint anys, quan la posà al servey,

(1) Treball llegit el dia 26 de Novembre del corrent any.

(2) *Prodigios y finezas de los Santos Angeles*, pàg. 147.

(3) *Id.*, pàg. 173.

ab una enginyosa y senzilla poesia, d'un certamen poètic que tingué lloch en aquesta ciutat pera celebrar un fet miraculós que hi havia succehit. Y desde llavors, com flors que escampa per l'àrit camp de l'història en que deixa transcorre sa existència, sovint la poesia li dóna lloch á esplayar dolçament son esperit, remembrant una creència ò una tradició religiosa, fent relació d'una costum popular á voltes en forma humorística, ò deixant á la tomba del amich y patrici distingit un recort tendríssim d'admiració y afecte perdurables.

Però no'l menaven á n'en Serra y Postius ses aficions cap al cantó de la poesia: en Serra volia servir més directament á Déu, entregantse á actes purament de pietat ò al estudi y contemplació de tot quant de Déu parlava en aquesta terra.

De lo primer, si no se n'hagués satisfet ab la munió de confraries y altres associacions establertes en aquesta ciutat, bé ho hauria pogut lograr esmersant lo temps convenient pera'l major esplendor de l'iglesia y parroquia de Santa Maria del Mar. En una de ses obres inèdites (1) nos fa á saber ab joya que d'aquesta parroquia n'era fill, y no sols això, sinó que en sa iglesia hi havia rebut los sacraments del baptisme y de la confirmació, que havia sigut sempre la seva parroquia, que la major part de sa vida havia viscut tocant á ses parets, y que en ella hi volia ser enterrat. Calculis de quina manera aytals rahons, que li feren escriure una copiosíssima monografia d'aquella iglesia y parroquia, fins á son temps oblidades pels que d'història s'ocupaven, avivarien lo zel y fervor d'en Serra envers elles.

Però ja ho hem dit. En Serra's proposà, además, servir á Déu ab l'estudi y contemplació, pera reproduhir després al paper tot quant á Catalunya de Déu parlava. Desde sa joventut se dalia per tota mena de lectura, per l'adquisició de llibres poch comuns y de manuscrits principalment

(1) *Historia eclesiàstica de Cataluña*, volum I., pág. 10.

pertocants á l'història eclesiàstica de Catalunya, que, si no li era possible adquirirlos, experimentava una fruició inexplorable bon goig ne pogués treure còpia, no desdintse pas de son propòsit devant d'un inacabable nombre de planes. En Serra y Postius era bibliòfil entusiasta, produhint sa llibreria l'admiració de tots quants la veyen. Los arxius d'aquesta ciutat li eren familiars; però no pogué pas sado-llar son intens desitj, reclòs dintre'l circuït d'aquella, petit per voluntat tant ferma; y, donantli aquesta poderoses ales, lo féu volar per diferents indrets de Catalunya. Los propers monastirs de Sant Geroni de la Vall d'Hebron y de la Murtra, de Santa Eulària de Sarrià y de la Cartoixa de Montalegre, recullen sovint dintre sos arxius al jove assedegat d'amor á les coses santes; va á extasiarse devant de les venerables joyes artístiques y manuscrites de Poblet, y passa llargues hores en los arxius dels convents de Tortosa y Reus; dos mesos se tanca en lo d'Olot; ressegueix la comarca lleidatana y les planes del Urgell; s'agenolla en adoració devant d'una gota de sanch de Sant Joan Baptista y de la fusta de la creu santa, á Besalú; y trastejant per les xamoses planures vallesanes, arriba fins á la carena d'una de les serres que les divideixen, «á avivar l'admiració y deixarse robar tot l'afecte» per la miraculosa Verge de Bellulla.

Més ahont lo cor de català entusiasta batega fortament d'emoció y ahont sa ànima amorosida resta entregada per llargues estones á íntims deliquis, és á la montanya santa de Catalunya, joya la més preuada de la nostra terra. Passen de trenta cinch vegades les que puja desde Barcelona á visitar Nostra Senyora de Montserrat, y de quaranta les que va besar sa mà poderosa. «Devant de Déu afirmo, —diu,—que molts cops lo tremolor s'ha apoderat de mon cos y alguns m'han vingut les llàgrimes als ulls sense saberne jo meteix la causa; y no pochs no he tingut prou valor pera mirar son Diví rostre» (1).

(1) *Historia de Montserrat*, pàg. 96.

Si n'adquirí de coneixements pertocants á l'història, y en especial á les coses santes de Catalunya ab aytals excursions als més renomats monuments arquitectònichs y detinguts rebuscaments en tots los arxius, sos meteixos contemporanis pogueren apreciarho ab les poques obres que disposà vegessin la llum pública y ab les moltes més que sa fina amistat deixà assaborir als homes més renomats d'aquell temps, aixís per sa saviesa com per ses virtuts. Perquè les qualitats sobressortints d'en Serra cridaren á son entorn á tots aquells que, com ell, eren objecte de l'admiració pública. Entre moltes altres insignes personalitats, que, per no allargar, deixarem de mencionar, n'hi haurà prou ab que recordem, pera ferse càrrech de lo dit, que estavan en continua relació ab en Serra aquell virtuós frare d'Olot de nom Hermenegild, en lo mon Creuhet, que un temps en que'ls àngels obraven ab ell diferents prodigis, havia sigut son confessor; los altres frares Joan de Sant Joseph, prior del convent de Sant Joseph de Barcelona, escriptor d'història y de varies ciències; Antoni Solanell, diputat que sigué del Principat de Catalunya y ple de saber y virtuts; Lesmes Reventós, que, essent monjo y arxiver durant molts anys, y després prior major, del monastir de Montserrat, havia fet d'aquella montanya detinguts treballs topogràfichs; y l'eruditíssim Manel Marian Ribera, cronista general de la reyal y militar ordre de la Mercè; lo jurisconsult Bonaventura de Tristany, senador de la Reyal Audiencia de Catalunya; Joseph de Taverner, bisbe de Girona, cèlebre humanista y orador; Olaguer de Ardena y de Darnius, tant entès en matemàtiques y en cosmografia com en història y heràldica; Pau Ignasi de Dalmases, que's meresqué'l títol de «primer cronista del Principat de Catalunya»; Antoni de Bastero y Lledó, examinador sinodal de la diòcesis de Girona, jurisconsult, historiador, teòlech, filosoph, poeta y filòlech eminent, tant, que's féu digne d'ocupar un dels envejats llocs de l'Academia dels Arcades de Roma; y principalment lo virtuós y erudit monjo de la Cartoixa de Scala Dei, Joseph Palau y Soler, al que modestament creu serli

deutor de tot quant sap d'història, anomenant-lo son mestre, son oracle, y del que—diu—guarda ses cartes com podia guardar Alexandre *el Gran* les de son mestre Aristòtil (1). Ab tant ilustres personalitats hi estava lligat en Serra pels vincles comuns de la set del saber, tenintse francament obertes ses llibreries, ajudantse mutuament en ses respectives tasques, com ho féu lo nostre biografiat escrivint en una obra del insigne Ribera un preciós acròstich en lloança de son autor (2) y col·laborant no poch (3) en la renomada *Adarga catalana* d'en Olaguer de Ardena, sentint lo meteix entusiasme per la en nostres dies perduda noblesa catalana que sentia'l gran rey en Jaume quant, en ocasió de celebrarse Corts en altre regne, digué: «Per un comte y per un rich home que aquí hi han, á Catalunya n'hi han quatre; per un clergue, allà dèu; per un ciutadà honrat, cinch». Això, en quan al nombre, que les qualitats de la nostra antiga noblesa bé prou que les celebrà l'aragonès Zurita al afirmar que era «la més confirmada è ilustrada de tota l'Espanya». Convençut en Serra d'aquestes veritats, sovint se complau en manifestar l'especial predilecció que li mereixen totes les qüestions relacionades ab les grans cases de la noblesa. Se plany una vegada (4) de que trobantse á Poblet lo rey Felip II de Castella y I d'Aragó, haventli ensenyat aquells reverents pares, entre altres preciositats, una escriptura interessantíssima pertanyent á la noble familia d'Alentorn, «tomóla el católico monarca en sus manos,—diu ab admirable concisió,—miróla, admiróse, alabóla y se quedó con ella»; y sabedor en Serra, per un manuscrit, de tant sensible desaparició, acut á un seu amich, lo P. Marià Piñol, monjo de Sant Geroni de la Vall d'Hebron, que era collegial de Sant Llorenç del Escorial, demanantli faci investigacions pera trobar la dita escriptura, ò quant menos noti-

(1) *Prodigios*, etc., pág. 350.

(2) Reproduhit en la citada obra *Prodigios*, etc., pág. 379.

(3) *Prodigios*, etc., pág. 390.

(4) *Prodigios*, etc., pág. 318.

cies d'ella, en aquella cèlebre llibreria. Mil casos consemblants podriem retreure; però si fins ara hem vist á n'en Serra y Postius treballant, hora és de que fem present lo fruit de sos afanys.

Llevat d'algunes senzilles composicions poètiques á que ja'ns hem referit, fins á 1726 no s'atreví á donar á l'estampa una publicació seva. ¡Trenta anys en aquesta fetxa portava en Serra de constant estudi y encara llença al públich la seva obra temerós y desconfiat! (Devant de aquest exemple, perdoneu, senyors, si té perdó, l'atreuiment del qui vos dirigeix la paraula.) Dèu anys enderrera n'havia acabada una d'obra, la féu corretgir per un seu amich, y al estar á punt de donarla á l'estampa va arrecornarla per sempre més, creyent que res valia (1), ab tot y haverla dictada assumpto tant interessant com la celebració de les maravelles que obren los sants àngels. Però tant intents era'l desitj que tenia de promoure per la seva part la veneració envers ells, de sos conciutadants, y de donar un públich tribut á son Custodi, que, violentant sa timidès extremada y empès per doctes persones coneixedores de son valer, modificant en algun extrem l'assumpto de sa non-nata obra, n'estampà un baix lo títul *Prodigios y finezas de los Santos Angeles, hechos en el Principado de Cataluña*. Vos plaurà més, senyors, que dos de sos interessants fragments los reproduheixi tal com foren escrits, que, ab tot y serho en llengua emmanllevada, no sabria jo pas donàrlosi ab la traducció la sentidíssima expressió que contenen. Consisteix un d'aytals fragments en les primeres paraules de l'obra que l'autor dedica á son Angel de la Guarda, ab aquets termes:

«A vuestras Angélicas Aras (vigilante centinela de mi vida y de mi alma) consagra este librito mi reconocida obligación, con toda voluntad, con todo afecto. Pero ¿qué mucho así lo haga, si me aveys hecho innumerables beneficios y os soy imponderablemente deudor? Vos me ense-

(1) *Prodigios, etc. Motivo del autor y prólogo al lector*, pàg. 1.

ñaste muchas y diversas vezes; me instruiste santamente; me avivaste fielmente; me corregiste continuamente; me defendiste día y noche, y me gobernaste con gran constancia: dirélo todo en una palabra: en todo y por todo fuiste bueno para mí. Aun no lo he dicho todo: á vos (¡oh amantísimo tutor!) os devo (¡oh poderosa guardia mía!) no menos que la vida».

Y concretant en altre lloch aquesta derrera afirmació (1), redacta'l següent apartat:

«Siendo muchacho, para coger un nido de páxaros me puse á riesgo de caer de más de doze varas de alto; y era tan evidente el peligro, que cada vez que de él me acuerdo (¡ay, Dios!) me causa grima y se estremece mi ánimo. Siendo mancebo me dieron una estocada encima la teta izquierda, y, juzgando averme herido mortalmente, sólo rasgó la punta de la espada algo el pellejo. En otra ocasión, yendo disfrazado, delante un estribo de coche (aun viven, cuando esto se escribe, las ilustres señoras que ivan en él), resvalé de tal modo, que casi la mitad del cuerpo estaba debaxo del coche, sin advertirlo el cochero; y al quererme pasar la rueda por encima, se paró milagrosamente el coche. Estaba yo tan atónito y espantado, que ni sabía (y casi no podia, por ser muy angosta la calle) apartarme, ni palabra ninguna pronuncié. Y sobre aver sido las primeras de mi vida (según oí desir á mi Madre) pronunciar, el Santísimo y dulcísimo nombre de: *Madre de Dios*, ó (por dezirlo con mi propio y suave idioma) *Mare de Déu*, averlo siempre continuado; ni éste ni el de Jesús, ni el de algún otro Santo, me vinieron á la memoria; de donde después de algunos años inferí que, sin invocarle, mi Angel Custodio me dió la vida.»

Ab lo copiat ja n'hi hà prou pera ferse càrrech del esperit ab que està informada l'obra: la credulitat del autor quasi bé no té límits. Admira, altrament, l'erudició que s'hi descobreix, puix cada un dels nou novenaris que en

(1) *Motivo del autor y prólogo al lector.*

obsequi als nou Coros d'Àngels constitueixen aquet tractat bastaria per sí sol pera donar gran anomenada á son autor. Cal fer constar, no obstant, que, més que una obra original, és la que'ns ocupa un aplech de tot lo que s'havia escrit pertocant als prodigis otorgats pels àngels á Catalunya, aixís en comú com en particular; però aplech digne d'admirarse per la fermesa de voluntat que revela en registrar lo contingut dels arxius. Acaba d'avalorar aquet tractat un curiós índex històrich ple de notícies referents als autors y manuscrits citats en lo text, treball aquet del que se n'han aprofitat no poch molts dels escriptors posteriors.

Los trenta anys durant los que s'havia dedicat en Serra constantment al estudi, començaven á donar sos naturals fruyts.

Però era'l nostre biografiat d'un caràcter tant excessivament modest, que, á pesar d'haverse extès son renom fins més enllà de les fronteres, puix ja á l'any 1720, trobantse invadida la ciutat de Marsella per una forta epidemia, rebé (1) d'aquell municipi l'encàrrech de formar una estadística de les sobrevingudes á Espanya durant dos sigles y de les precaucions preses al objecte de que poguessin servir de guia en l'esmentada ciutat; á pesar de les continuas mostres de consideració que per son tresor de coneixements continuament rebia de les personalitats més ilustres, no s'hauria atrevit fins al cap de molts anys á donar novament pública mostra de son valer, fent estampar alguna de les moltes obres que anava escrivint, á no pèndreli la mort un de sos més dignes amichs, lo ja esmentat Fra Manel Marià Ribera, del qui, á 5 de Febrer de 1737, va llegirne una sentida y extensa memoria necrològica en la llavors novella Academia de Bones Lletres d'aquesta ciutat. Tingué excelent acullida aquest elogi á Fra Ribera, y l'important *Diario de los Literatos de España*, ensemps que li donava inserció en ses planes (2), calificava á son autor de «varón insigne por su aplicación y sabidu-

(1) *Historia eclesiástica de Cataluña*, vol. V, planes 18 y següents.

(2) V. III, art. segon, pàg. 99.

ria de las antigüedades y monumentos de la historia española»; asseveració que, sense intent d'escatimar á n'en Serra cap mica de sa llegítima gloria, y no més que de passada, devem esmenar per significat de ses derrerres paraules, puix fòra d'algunes raríssimes excepcions, les materies en que tant demostra entendre en Serra y Postius eren pertanyents exclusivament á l'història de Catalunya, deslliçada en gran part de la dels països que un dia formaren l'Espanya. No podia, donchs, ser celebrat per sa saviesa de les antiguetats y monuments de lo que se'n vol dir història espanyola aquell que, si la tingué, no va demostrarho quasi may, limitantse en tots sos escrits á parlar de coses pertocants á lo que anomena «estimada nació catalana». Per això és que no gayre temps després de l'època á que'ns referiem, un contemporani d'en Serra y Postius pogué dir, ab millor acert que'l *Diario de los Literatos*, que ningú en lo seu sigle l'havia excedit en donar proves de més versat en l'història eclesiàstica de Catalunya (1), afirmació que ens atrevim á assegurar la faria completament exacte una tant sols de les seves nombroses obres, que desgraciadament permaneceix inèdita, titulada: *Historia eclesiástica del Principado de Cataluña, principalmente en lo que pertenece á María Santísima*. No cal buscarhi profunditat de conceptes ni boniquesa de forma, però sí un cabal immens de notícies, moltes inèdites ò bé originals, y una expressió fidel del modo d'esser del autor, que hi queda retratat ab tota sa encantadora ingenuïtat y noblesa de cor. Dividida en dotze volums, un per cada mes del any, tots los dies serveixen al autor pera commemorarlos, no ab un sol, sinó ab diferents assumptos, pera fer remembrança d'un acte heroich, d'una tradició religiosa, de la fundació d'un convent ò monastir, de l'invenció d'una sagrada imatge, de les virtuts ò saviesa d'un català baixat á la tomba, d'un prodigi otorgat per Déu, per sa Mare Santíssima ò pels Sants; y com que sa redacció, en la que hi passà bona part

(1) Fra Antoni Andreu y Massó, examinador sinodal de Barcelona y Solsona, etc., etc., en sa aprovació de l'obra *Historia de Montserrate*.

de la joventut, és interrompuda freqüentment per noves visites al arxiu de la ciutat, excursions á fóra y confecció d'altres obres, si resulta desgayrat l'estil y sense ordre l'exposició, fins á tal punt que no ja iguals conceptes, sinó les meteixes paraules són exactament repetidas tres y quatre vegades, s'hi troba, en cambi, en moltes de ses planes, la condició inapreciable d'haverhi acullida la fresca impressió que l'autor acaba de rebre regirant los fulls d'un manuscrit, sentint de llavis propis la relació d'un prodigi rebut del cel, passejantse per les atractívoles estades d'un monastir, ò respirant la flayre que envolta la cova ahont una senzilla pastoreta hi havia fet troballa d'una imatge de la Verge Santíssima. Assí, en aquestes planes, lo creyent fervorosíssim, assí la candidesa més santa, assí l'erudit admirable, assí... ah, senyors!... assí'l català entusiasta que veu ab dolor com enemichs de la seva patria van desangnantla y reduhintla á la més trista esclavitut. ¡Catalunya anava á perdre la vida á mans del usurpador Borbó! ¡Ay d'aquell á qui se li hagués trobat rastre d'hostilitat! Per això en Serra deixa molts fulls en blanch, pera omplir potser un altre dia, si la Verge Santíssima y tots los sants protectors de Catalunya's dignaven escoltar, ab les de tants altres, ses oracions fervoroses; per això, si, relatant succehits pertocants á la guerra, s'arrisca algun cop á manifestar que la causa d'aquesta és «la defensa que Catalunya fa de sa llibertat», enlayra tot seguit son pensament cap á més apacibles regions.

¡Llàstima gran que tant monumental obra no haja pogut enriquir, passada per l'estampa, la nostra esplendenta historia escrita! Prou hi confià algun temps son autor, no fentse càrrech, á ben segur, de les desgracies que havien de flagellar lo país ab lo triomf de les armes castellanes y franceses; però tanta fou la pobresa y tant l'abatiment general, que, fóra d'un sagrat deute á que's creya obligat y que satisfé rica y abundantment, no's vegé animat en tota sa vida més que pera publicar los següents tractats: *Indice de los Santos y de los varones y mujeres insignes en santidad del Principado de Cataluña*, quines no-

ticies són extractades de les contingudes en altres obres del propi autor. Fou estampat al any 1746, y en vista de l'acceptació que pochs mesos abans havia tingut son *Catálogo de los Venerables Barceloneses, con un trecentario de la Vida de Santa Eulalia*. Publicà, además, ab lo seudònim «Rares», anagrama de «Serra», la *Vida de San Emeterio ó Madi, labrador*.

D'un deute á que voluntariament s'havia obligat en Serra hem fet alusió, y era, en efecte, ab la Patrona de Catalunya la Verge de les montanyes santes, la catalana Madona de Montserrat. A cantar ses excelencies hi dedicà una sapientíssima obra que tingué de passar dugues vegades per l'estampa, això és, al any 1742 y al 1747.

D'entre la munió de tractats que en Serra tenia començats ò en disposició de ferse públichs, no podia faltarhi aquet del que'ns anem á ocupar: ell és lo quin devia ser preferentment escullit. Aquell que més de trenta cinch vegades havia pujat desde Barcelona á la nostra venerada montanya, no hauria pas pogut excusarse de llohar totes ses maravelles. Y més si havia consagrat una obra al Patrocini dels Sants Angels, ¿com no tenir la meteixa finesa ab la que és sa reyna y sobirana? *Epítome histórico del portentoso Santuario y Real Monasterio de Nuestra Señora de Montserrate* se titula aquesta, una de les més notables obres d'en Serra y Postius, que tingué la sort de vèurela universalment aplaudida fins á la meteixa Cort de Portugal, tradicionalment entusiasta de Montserrat, y á quin sobirà, Joan V, dedicà l'autor l'obra ab afectuosos y expressius termes.

Constituheix l'esmentada *Historia de Montserrate* una de les més notables obres d'en Serra, com he dit. L'extremada candidesa que revela en los *Prodigios y finezas de los Angeles* ve atemperada en la present *Historia* per un prudent esperit crítich que sol ferli donar als successos que relata lo grau de certesa ò probabilitat que permeten donàrlos hi'ls fonaments ab que's proven; la frase buidosa del elogi á Fra Ribera se troba pulida y vestint noves gales; la confusió que en conjunt regna en l'*Historia eclesiástica*

de Catalunya, és complertament desapareguda, haventhi, en cambi, un cuidados ordre en la distribució de materies y en la manera de desenrotllarles. Per això un dels censors de l'obra (1) pogué dir ab tota justícia que si l'havia començada á llegir ab lo cuidado de fiscal, l'havia termenada ab l'afició de panegirista, y, apropiantse la dita d'altre celebrat escriptor, calificà á l'*Historia de Montserrat* d'en Serra de: *Opus arte nobile, rebus grande, moribus utile, eruditione elegans, stilo insigne, veritate clarum.*

Una vegada més quedava justificat lo gran renom, que anava en augment cada dia, d'en Serra y Postius, puix si per una banda adquirien condicions literaries les seves obres, creixien en nombre d'una manera assombrosa. Ademés de les publicades, de les que ja hem fet menció y quins exemplars escassejen extraordinariament, solament de les inèdites nos ha sigut possible consultar la monumental *Historia eclesiástica de Catalunya*, ja referida, y un *Catálogo de los Prelados, Abades, Prioros, Archiprestes y Abadesas que han tenido y hoy tiene el Principado de Catalunya* (1733), abdós obres en la Biblioteca Provincial Universitaria; y extensió y augment, á ben segur, la darrera, de la que ab lo títol *Catálogo de los Prelados, Arzobispos y Obispos que ha tenido y hoy tiene el Principado de Catalunya* existeix en la llibreria «L'Arxiu», d'aquesta ciutat, constituhint un volum que l'autor no acabà de escriure y que, ab tot y deixar-lo sense firma, no duptem cap mica en afirmar que's deu á n'en Serra y Postius. Ab un volum existent á la Biblioteca del Ateneu Barceloní, titolat *Milagros y favores del Santísimo Sacramento hechos en el Principado de Catalunya*, s'acaba la serie d'obres publicades ò inèdites, que per escriure aquest treball hem pogut veure.

Però unes y altres constitueixen una part insignificant, al menos en quantitat, de les que dictà la fecondíssima ploma del nostre biografiat. Si bé algunes devien pecar de poca originalitat y de ser repetició de lo escrit en altres

(1) Francisco Xavier de Garma y Duran, arxiver real del Arxiu General de la Corona d'Aragó.

propies del meteix Serra, ò en documents inèdits passats á sa propietat, no pot menos que causar admiració extraordinaria lo nombre de manuscrits que, además dels apuntats, deixà originals. No hem pogut nosaltres trobarlos (tantdebó siga per culpa nostra); però en lo ja referit índex històrich d'autors y sos manuscrits insertats en sa primera obra, nos acompanya ab una petita auto-biogràfica notícia més ò menos extensa de les obres que té començades ò acabades, per lo que creyem convenient, eliminant totes aquelles que ja havem mencionat, ferne una senzilla enumeració:

Urna immortal y Relicario Catalán, ò siga noticies pertocants als cossos sants y reliquies.

Arbol de la vida y frutos de la Cruz, plantado en Cataluña, quin objecte és fer relació dels miracles que han obrat los diferents troços de *Lignum crucis* que s'adoren ò s'han adorat en la nostra terra.

Cataluña coronada con las mismas espinas de la Corona de Cristo, això és, noticies pertocants á les santes espines, exposades á la veneració en diferents iglesies catalanes.

Oráculos de Catalanes, és á dir, imatges que han enrahonat als devots.

El niño Gigante se refereix á un dels sants ignoscents, Sant Fortià, petit en etat, gegant en gloria.

La Púrpura catalana, recort dels cardenals nascuts á Catalunya, dels que són descendents de catalans y dels que han tingut dignitats en aquet Principat.

Alfabeto de las iglesias parroquiales de Cataluña y de los santos bajo cuya invocación están.

Teatro de las religiones militares, monacales y otras, con los conventos que en Cataluña han tenido y tienen, y á los santos que son dedicados.

Teatro de los monasterios y Prioratos de la Archi Religión de San Benito que ha avido y ay en Cataluña.

Maravillas de Dios y de la naturaleza, del Principado de Cataluña.

Las siete maravillas raras que actualmente se miran y admiran en el Principado de Cataluña.

San Tiago en Cataluña.

San Pedro en Cataluña. Estàn destinades abdues obres á fer explicació dels temples que als dos sants apòstols respectivament hi han dedicats en la nostra terra, los miracles que han obrat, etc.

Archivo Paralipómeno de libros manuscritos por escritores catalanes.

Ratos de lección santa.

Mujeres ilustres catalanas en santidad, nobleza, letras y armas.

El por qué de Barcelona.

Velos Centella, en gloria de la gran casa de Centellas.

Senat Barcelonès. Parla de tots los pahers y concellers de Barcelona, dels actes més importants en que han intervingut y dels successos més notables que en son temps han ocorregut en dita ciutat.

Institució dels Deputats del general de Cataluña, y Catálogo de aquells que són estats Deputats y Oidors de Comptes del general del Principat.

Genealogia de los Serenísimos condes de Barcelona, desde Bara, año 833, hasta Carlos segundo, año 1700. Ilustrada con las personas ilustres y cosas memorables sucedidas en sus tiempos en Cataluña, en España, en el Mundo.

Y ab l'inventari d'aquestas obres, quina noticia ha arribat á nosaltres pel bon cuidado del autor, tinch de donar per acabada la meva tasca. Ja ho veyeu: sols per excepció escrivia en Serra y Postius en nostra benvolguda llengua catalana. Fou per falta d'afecte á ella? Pobre Serra! ¡Digues de compassió són les generacions d'aquells temps á Catalunya! Li portaven una estimació intensa y li demostraven fins al heroisme; però com si'ls horrors de les batalles y les fuetades del despotisme, que abans y després d'elles á tot-hora rebien, haguessin arribat á produhirlosi fatal entontiment, no sabien festejar á sa estimada, en sos may interromputs festeigs, ab parla que hauria sigut pera tots força més agradosa. Sa estimada generosa, y com ells desgraciada, acullia ab tant bona voluntat com se li dirigien aquells cants d'amor; y nosaltres, que'ns complavem

en continuarlos (però ab accents espontaniament nascuts de la nostra ànima), si de tant en tant trenquem los nostres cants, és sols pera satisfer un deute d'agrahiment y admiració á n'aquells que, com en Pere Serra y Postius, més honor havien fet (ab tot y presentarshi ab gales no pas gens escayentes) á la que fou reyna dels seus amors y que segueix sentho dels nostres.

JAUME MASPONS Y CAMARASA

SECCIÓ FOLK-LORICA

TRADICIONS Y COSTUMS DE LA VALL D'ARAN

(Al savi y virtuós advocat aranès lo Dr. Anton Portolés y Aner)

La Vall d'Aran, aquella ribera pirenenca que per alguns és un desterro, si per altres un petit paradís; que per uns és una terra de cafres, totxos y tontos, com ho prova'l ditxo que usen molt los de ciutat quan volen dir que no's deixaràn enganyar: «¿Que't penses que baixo de la Vall d'Aran?»; si per altres és una terra ahont hi hà gent de tota mena com per tot arreu; eixa Vall, donchs, serà l'objecte de nostre petit escrit. Siguen les que's vulguen les opinions que'ls qui no la coneixen tenen formades de la Vall d'Aran, no serem nosaltres qui'ls desenganyarà. Sols ens limitarem á dir lo que hem vist y observat, per més que no ho creguen alguns llegidors.

No'ns proposem fer una descripció històrica d'aquella vall endinzada entre les afraus que deixen les més enlairades montanyes dels Pireneus; puix, per més que volguesim, may podriem dir lo que han publicat dos autors contemporanis, y molt menos podriem donar la riquesa de datos històrichs que un nostre amich té apilonada y no sabem quan publicarà. Tampoch volem fer una descripció topogràfica ni geològica, puix prou y ben bona l'ha feta l'erudit enginyer en Reig y Palau. Sols intentem descriure les tradicions y costums que, mentres duri la tasca, sabrem recordar.

TRADICIONS

1.^a Diuen tots los vells del país que á mitja hora de Vilach, seguint la ribera del meteix nom, y á un quart y mitj de Mont, seguint lo camí que du á dita ribera, abans hi haviá un poble que s'anomenava *Sant Vicens*. De que ha existit lo dit poble no'n tenim cap mena de dupte, per-

què encara avuy hi hà un bocí de terme que du'l nom de *Sant Vicens*, ahont moltes vegades s'hi han trobat ferramentes, y ahont encare's veu, mitj enrunada y á ran de terra, una mica de volta que's creu seria de l'esglesia parroquial.

Diu la tradició que una vegada (no sé quin segle seria) s'apoderà la peste de tal manera del poble de *Sant Vicens*, que en pochs dies va fer net, y sols deixà ab vida una vella. Quan la pobra's vegé sola, s'endreçà vers *Cap de Supuju*, des d'hont se veuen á cinch minuts los pobles de Mont y Vilach. Un cop allí, arrancà á cridar demanant assistencia; y'ls primers que li contestaren foren los de Mont. Los digué que, si li donaven assistencia y aculliment hont pogués acabar sos dies, de tot lo poble de *Sant Vicens* y ses propietats los ne faria entrega, puix ella era l'única hereva que hi havia quedat. Los de Mont, tement que la vella'ls hi podria apegar la pesta, no la volgueren recullir. Llavors la desdixada's dirigí als de Vilach fentlos les meteixes petició y ofrena, y ells acceptaren, no se sap si moguts de caritat ò de l'interès. Desde llavors tot lo que perteneixia al poble de *Sant Vicens* ab lo meteix poble passà á la jurisdicció del poble de Vilach. Més tart s'ho anaren venent á particulars, y avuy gayre bé tot perteneix als del poble de Mont.

2.^a També existia un altre poble anomenat *Sant Julià*, que també ha desaparegut del mapa aranès á causa del còlera. Diu que estava situat á l'esquerra del Garona, en un planellet de prada que du'l meteix nom que'l poble que'ns ocupa, que's troba entre Viella y Aubert, quatre passes més amunt del Pont de Betlan. De *Sant Julià* pochs recorts ne queden. Sols se diu que anant los vehins de de Montcorbau (no sabem si sols ò bé ab los d'altres pobles) á treballarhi per fer desapareixe les runes del repetit poble, aquells hi trobaren uns encensers que encare's conserven en sa esglesia parroquial. Creyem que'ls dits encensers perteneixen al segle XV, puix tenen la forma piramidal ab reixats, forma arqueològica característica de dit segle ò del començament del posterior. Lo que prova que

la desaparició del poble de *Sant Julià* seria desde'l segle XV ençà.

3.^a Pertencixents á Vilach hi havia dos poblets més que també han desaparegut. L'un s'anomenava *Santa Gema* y's trobava á sol-ixent de Vilach, á l'altra banda del riu, en lo punt que encara conserva'l meteix nom del poblet (de tres ò quatre cases) que ha deixat d'existir. L'altre duya'l nom de *Sant Germés*, que encare conserva lo terme hont lo poblet estava situat.

Veus-aquí los pobles desapareguts á la Vall d'Aran, dels qu'en resten més ò menos vestigis que no deixen duptes de sa existencia.

¿Què ho fa que tots los pobles desapareguts duyen lo nom d'un sant, y que'ls únichs que hi havia á la Vall d'Aran ab tals noms hagin perdut sa existencia? Nosaltres moltes vegadas hi hem pensat, y may hem sabut trobar la resposta d'eixa pregunta.

COSTUMS

1.^a Los taverners de la Vall d'Aran que acostumen á fiar, y també'ls carnicers, en lloch de llibreta y ploma, que no tots saben manejar, acostumen á servirse, per fer ses apuntacions, d'una cosa que s'anomena *talla*. Prenen un bastó d'un pam de llarch, poch més ò menos, l'asclen en dos bocins iguals, y'n donen un á sos parroquians, quedantse l'altre ells. Quan aquells van á comprar sense diners, se n'emporten la part de la *talla*, que sempre està en son poder, y l'entreguen al taverner ò carnicer, qui, unintla ab l'altra parts que penja en sa botiga, hi fa una hosca per cada unitat de mesura ò de pes, que's coneix igualment en les dos parts de la *talla*. Per exemple: si la *talla* serveix per apuntar carn y l'unitat de pes és una carnicera (com és lo regular), lo carnicer hi fa una hosca per cada carnicera, y mitja hosca per cada mitja carnicera. D'aquesta manera, si'l comprador fa l'ull viu, may lo poden enganyar, y sempre sabrà quantes fan quinze.

2.^a També á la Vall d'Aran s'acostuma á penjar un

ram, que sol esser una branqueta de pi, demunt de la porta principal de cada hostel ò taverna, y aquet és l'únich ròtul que tothom llegeix y entén.

3.^a Quan se vol fer algun casament, los contrayents, tant si són viudos com solters, tenen de pagar alguna cosa, que regularment se gasta en vi, á tots los fadrins del poble d'hont és ella, encara que ell siga foraster; y d'això en diuen *pagar l'entrada*, que sempre paga'l promès y may la promesa. Més als pobles petits, si ell paga'l beure, ella treu pa y formatge pera que'l vi no faci mal als fadrins. Tant prompte's comencen á publicar les monestacions, los fadrins del poble d'ella van al promès á demanarli l'*entrada*, escatimant y regatejant fins á un cèntim. Si per cas no vol pagarla ò no vol donar lo que ells volen, los fan *esquellots*, ò *callanari*, com ne diuen á la Vall d'Aran.

4.^a Quan volen fer *esquellots* treuen totes les esquelles arreconades dintre de les caixes velles, y, si no n'hi hà prou, les lleven á les vaques y ovelles, y totes les vesprades la fadrinalla festeja ab sa esgarrifosa y atronadora música als esposos fins que s'han casat. Si ell és de fòra poble, fan la saragata, per no dir serenata, á n'ella, y quan ell hi arriba també en participa. Algunes vegades he vist que, des de que's neguen á pagar l'*entrada* fins que s'han casat, los pobres promesos no poden eixir de casa sense veure's escosmesos de tota la fadrinalla del poble, armada ab totes les esquelles que han pogut remoure, cantantlos algunes cançons que, sense ser insolentes, no són gayre grates á les orelles dels promesos. Quan van á missa y á rosari, les esquelles los hi toquen la marxa; quan se'n tornen á casa, dos quartos del meteix. Quan van á casarse, aixís com quan se'n tornan, no hi manca la música estranya; y si per cas han d'anar á viure á poble foraster, les esquelles los fan música y escolta fins que arriben á fòra terme, y fins a-les-hores los promesos no s'adonen de que són casats, puix abans los semblava un infern.

5.^a Lo dia de Sant Vicens Ferrer en aquella vall montanyesa és la festa dels estudiants de primeres lletres,

qui n'anomenen *festa de Sant Vicens*. Consisteix aquesta festa en que alguns dies abans d'ella tots los estudiants deixen los llibres y s'armen ab sabres de fusta ben pintats y enflocats. En cada poble s'aplega una colla d'aquells soldats de nova mena; y en cada colla n'hi hà un que, en lloch de sabre, du un ast, y dos més qui, sense sabre ò ab ell, porten un sarró cada un. Lo més gran de la colla en uns pobles, y'l més savi en altres, fa de capità posantse devant de tots y anant més ben enflocat. Lo primer ò primers dies que surten á rondar se'n van als pobles forasters, seguint tots los del voltant (alguns n'hi hà que n'han seguit fins á quinze). Entren, una per una, en totes les cases de cada poble, y allí, posats per ordre d'edat ò saviesa, pronuncien tots, d'un á un començant pel capità, uns versos que regularment són en llengua castellana, encare que també n'hi hà en català y en aranès. Totes les estrofes estàn fetes *ad hoc* y s'endrecen gayre bé sempre á la mestressa de la casa, demanantli ous, llangoniça, cansalada ò altra cosa; y tots los rondayres fan que la seva siga diferent y més bonica que les altres. Mentres les reciten brandeixen lo sabre, y totes acaben ab un *Victor San Vicente* que'l recitant pronuncia dant un tom sobre son taló y passant lo sabre pla sobre son cap. Com que casi totes les mestresses tenen un fill rondayre, si no en aquella colla en altra, totes fan esforços per donarlos quelcom, ò un bocí de cansalada, ò alguna botifarra, ò un plat de farina ò de fesols. La cansalada la traspassen ab l'ast que sempre porta un dels més valents, y la farina y fesols ho fiquen als dos morrals que expressament ja porten. Lo matí de la festa, després d'haver ohit la Missa que'ls meteixos fan dir, ronden lo propi poble, fent de la meteixa manera que als altres. A la tarde fan la festa, que dura fins l'endemà al matí, gastantse tot lo que han replegat. En alguns pobles hi va'l mestre pera conservar la pau y ordre entre'ls estudiants.

6.^a Segons hem llegit, molt vella és la costum de les falles de Sant Joan, y creyem que, tant com vella, és general, puix l'hem vista á diferents punts d'Espanya y

França, encare que diferenta en quant á la forma. Ahont més poètica y religiosa l'hem trobada és á la Vall d'Aran, hont és de la manera següent: quan arriba la primavera, los dos casats més joves del poble van á tallar un pi ò abet que asclen pel cap més doble fins al mitj. En les escletxes, que són moltes, hi fiquen tascons de teya pera que cremi més, y'l planten allà hont s'ha de cremar, fent que'l cap asclat siga per amunt, y d'això n'anomenen *haro* (far). Al primer foscant de la nit, abans de la festa de Sant Joan, surt lo senyor rector ab sobrepulliç y estola seguit de tots los minyons del poble armats ab ses falles (*halles*) y se'n va vers lo *haro*, que acostuma á ser fòra de la població. Les falles tenen la meteixa forma del *haro*, ab la sola diferencia de que aquet és un arbre bastant regular y aquelles són uns boscallis proporcionats en pes y llargada á la força y mida de cada fallayre. Quan arriben vora l'*haro* posen tots ses falles dretes al voltant d'ell, y, descobrintse la testa, miren ab devoció al sacerdot, qui dona la benedicció á l'*haro* y falles. Benehit que és, peguen foc al *haro*, que s'encén com la palla, y, agafant quiscun sa falla, l'encén á la flama seva, que ja comença á enllumenar l'entorn. Quan tots les tenen enceses, s'escampen per aquells voltants, y, saltant de roca en roca, fan rodar la falla encesa per demunt de sos caps. A qui no ho hagi vist may, li semblaria que són dimonis escapats del infern, majorment si s'esqueyen en algun punt des d'hont se veuen set ò vuyt pobles. Acabada la festa, porten tots lo cap de la falla á sos horts para que, com á beneyta que és, hi tinguén millor cullita.

7.^a Tots los diumenges s'acostuma á portar á l'iglesia un pa més ò menos gran, segons és més ò menos la gent que hi hà á cada poble. Després de l'Ofertori, y abans de la plàtica ò sermó, lo senyor rector ò'l celebrant lo beneheix. Un cop benehit, l'escolà'l trenca en petits bocins d'una mossada cada un, menos lo crostó, que'l deixa gros com de mitja lliura. Abantes de la Comunió, agafa la *pax* (pau), que és una placa regularment de plom, hont hi és l'imatge de Jesús Crucificat, y á cada cantó y al peu de la

creu les de la Verge Santíssima y Sant Joan, y la dóna á besar al celebrant, rebentne la *Pau*, que ell va á portar, mentres lo sacerdot continua la Missa, á tots y á cada un dels de l'iglesia, començant pel chor, y fentlos besar la dita *pax* y presentantlos la cistelleta del pa *senyat* (pa benehit), d'hont quiscun ne pren un bocí. Abans de menjar-se'l, tots resen un *pare-nostre* per les ànimes de la casa que ha portat lo dit pa, y, senyantse ab ell, se'l menjen. Aquet pa lo donen un diumenge cada casa; y per saber qui l'ha de portar lo diumenge següent, l'escolà dona'l crostó (cantet) á la mestressa de la casa á qui li pertoca portarlo. D'aquí ve'l diu molt comú á la Vall d'Aran: quan se mor alguna persona al poble, tots diuen:—Qui sap á qui haurà deixat lo *cantet*?— Que vol dir:—Qui sap qui'l seguirà al sepulcre?—

JOSEPH CONDÓ SAMBEAT, PVRE.

ORIGEN D'UN MODISME AMPURDANÈS

Al Alt Ampurdà, y sobre tot per la banda de Figueres, quan un hom exagera molt les coses, solen dirli:

— Vós heu passat per can Vidal de la Palma. —

Trobatme jo un dia á Espinavesa, poblet situat á la vora esquerra del Fluvià, y preguntant lo nom d'una gran casa de pagès que hi hà á l'altra banda del riu, una mica més avall del poble, me digueren que era can Vidal de la Palma.

Me vingué desseguida á la memoria lo modisme ampurdanès y vaig demanar al rector si en sabia l'origen.

— Prou que'l sé! Qui és que no'l sap aquí? — me digué. — Y per cert que no és pas gaire vell. Jo he conegut al Vidal, amo d'aquella casa de pagès, que donà lloch ab les seves exageracions á n'aquet modisme. Avuy lo pobre jau en lo petit cementiri d'aquet poble. —

Y després de ferme present que lo dit Vidal de la Palma, com tots los mentiders, s'enfadava si no'l creyen, me contà gran nombre de mentides propies d'aquell pagès gironí que no tenia res que envejar á l'andalús més exagerador que pogués haverhi.

D'entre'ls molts casos que d'en Vidal me contà'l rector d'Espinavesa, trio sols los dos següents, que'm sembla que basten y sobren pera justificar la renomnada de que aquell disfrutará per sempre més en l'encontrada ampurdanesa.

— Un dia vaig anar al hort á tatxar melons, — contava en Vidal, — y tot tatxantne un lo ganivet m'hi cau dintre. M'hi fico, y tot buscant lo ganivet, hi trobo un carro de parell carregat de llenya. «Què redimonis feu aquí dins?» — pregunto al carreter. — Calli, home! — me respongué ell. — Fa dues hores que hi entrat en aquet meló y, per més toms que dono, no trobo la sortida. »

Un altre dia, parlant de caceres, deya:

— Una tarde vaig anar á caçar y vaig gastar tots los perdigons sense poder matar ni un trist aucellet. Ja me n'entornava cap á casa, quan veig una llebra grossa com un cabrit. «Quina pega! — vaig pensar. — Are no tens perdigons.» Però la paraula pega'm va recordar que tenia una boleta de pega de sabater á la butxaca. Carrego l'escopeta, hi fico la bola de pega, que hi venia tota justeta, apunto y tiro. La llebra s'alça y apreta á corre, y veig que en direcció contraria ne venia una altra que sens dupte s'havia alçat també al sentir lo tret. «Vaja: decididament no estàs de

sort!» pensava jo, creyent que no l'havia tocada, quan veig que les dugues llebres se topen de cap y comencen á forcejar. Corro cap allí y me les trobo enganxades pel front; les agafo y al sarró. En ma vida he vist llebres més grosses!»

Ni vostès tampoch n'hauràn sentit may gaires de més crespes. Y és que quan un català surt embustero, ho és de debò.

CELS GOMIS

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS ENTRATS

DESDE 'L PRIMER DE JULIOL FINS AL DIA DE LA FETXA

SOCIS RESIDENTS

D. Enrich Portals Ferrer. — D. Joseph Casals Duran. — D. Artur Gual. — D. Jaume Vivé. — D. Enrich Perez Capdevila. — D. Ramon Escobar Manrique. — D. Joseph Ricart y Giralt. — D. Tomás Millet y Estapé.

SOCIS DELEGATS

D. Anton Añon, á Cherta. — D. Piu Sedó, á Bellmunt. — D. Antoni Mas, á Sant Boy del Llussanès. — D. Joaquim Serra, á Berga. — D. Rafel Nart y Arjó, Pbre., á Balaguer. — D. Marian Vidal y Deó, á Seu d'Urgell. — D. Joan Perich y Valls, á Sant Joan Despí. — D. Joseph Gudiol, Pbre., á Vich. — D. Lluís P. Nadal, á Vich. — D. Joan B. Buxó y Bergay, á Ripollet. — D. Francisco Mestre, á Tortosa. — D. Lluís de Martorell, á Santa Isabel (Fernando Poo).

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

De D. Francisco Flos y Calcat: *Geografia de Catalunya*, pel propi donador.
De D. Agustí Puyol, Pbre.: *Hijos ilustres de Cerdaña*, pel propi donador.
De D. Joseph Fiter è Inglès: *Consideraciones relativas á los encajes y Labor estéril*, abdós pel propi donador.
De D. Manuel Domínguez Godo: *Tratado elemental de Geografía*, pel propi donador.
De D. Martí Genís y Aguilar: *El obispo Casaderall*, pel propi donador.
Del Excm. è Hm. senyor Bisbe de Vich: *Episcopologio*, volum II, y *Pastoral «El Rescate de Roma»*, abdós pel propi donador.

- De D. Joseph Ricart y Giralt: *Las tempestades en Barcelona*, pel propi donador.
- De la «Academia Bibliográfica Mariana de Lérida»: *Conferencias predicadas por el Dr. D. Ricardo Arteaga, Pbro., y Calendario para 1897*.
- Del Excm. Sr. D. Víctor Balaguer: *Islas Filipinas y Las Instituciones y Reyes de Aragón*, pel donador.
- De D. Lluís Marià Vidal: *Excursió á la Pica d'Estats*.
- De la «Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona»: *Acta de la sesión solemne celebrada el 11 Mayo 1896 y dedicada al académico D. Antonio Cipriano Costa*.
- De D. Ramon Masifern. *L'Aglenya*, tomet de poesies, pel propi donador.
- De D. Salvador Bové, Pvre.: *Institucions de Catalunya y Assaig crítich sobre'l filosop barceloni en Ramon Sibiude*, abdós pel propi donador.
- De la «Biblioteca-Museo Balaguer»: *Catálogo general de los libros que se venden á beneficio de dicho Instituto y Id. de las obras del Excmo. Sr. D. Victor Balaguer*.
- De D. Jaume Ramon: *Antigues confraries de nostra Parroquia (Vendrell)*, pel propi donador.
- De D. Joan B. Batlle: Catàlech núm. 4 de la llibreria «L'Arxiu».
- De D. Ramon Arabia y Solanas: Catàlech especial del grupo 43 (Club Alpin Suisse) en l'Exposició de Ginebra, 1896.
- Del «Club Alpin Français»: *Anuari de 1896*.
- De l'Excm. Diputació Provincial de Barcelona: *Presupuesto ordinario de 1896 á 1897*.
- De D. Artur Osona: *Apèndix á la Guia Itineraria del Alt Pla de Barcelona y del Baix Vallès; Segon apèndix á la Guia Itineraria de la Costa de Llevant, y Apèndix á la Guia Itineraria del Montserrat al Camp de Tarragona*, los tres apèndixs del propi donador.
- De D. Joseph Aladern: *Intimes y Esplays*, poesies, pel propi donador.
- De D. Joseph Brunet y Bellet: *Sopra alcune antichità sarde*, per Albert della Marmora.
- Del Dr. D. Manuel Fernández Casadevante: *Algodones y gasas medicinales empleados en la cura antiséptica*, memoria, pel propi donador.
- Del Dr. Ramon O'Callaghan, Pvre.: *Episcopologio de la Santa iglesia de Tortosa*, pel propi donador.
- De donador anònim: *Guide du voyageur au Maroc*, per

- Ch. Lasailly. — *Panamà et Darien*, per Armand Reglus. — *Las grandes pescas*, per Victor Meunier. — *La vida de un tallo de yerba*, per Juli Macé. — *Los monstruos invisibles*, per Aristides Roger. — *El fondo del Océano*, per L. Sorerel. — *La lluvia y el buen tiempo*, per Pau Laurenein. — *El Sol*, per Amadeu Guillemin. — *Mi casa*, per William Hugues. — *Historia de un pedazo de vidrio*, per Juli Magny
- De la «Asociación de Arquitectos de Cataluña»: *Monasterio de Santas Creus*, memoria per D. Joan B. Pons y Trabal.
- De D. Eveli Doria: *Música vella*, faules, pel propi donador.
- Del Consistori dels Jochs Florals de 1896: Volum de les composicions premiades enguany.
- De D. Gabriel Puig y Larrax: *Notas bibliográficas, 1893-1894. y Cavernas y Simas de España*, abdós pel propi donador.
- De la «Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País»: *Anuario, 1896*.
- De D. Tomàs de Aquino Feliu y Pavia: *Parlaments del cor*, volum de poesies, pel propi donador.
- De D. Jaume Sturzenegger: Catàlech especial del grupo XX, *Cartographie*, á l'Exposició de Génova, 1896.
- De la casa Bastinos: *Almanaque Bastinos para 1897*.
- De la «Revista Popular»: *Almanaque de los Amigos del Papa para 1897*.
- De D. E. Martel: *Annuaire du Club Alpin Français*, 1874.
- De D. Joseph Godiol, Pvre.: *Monedes episcopals vigatanes*, pel propi donador.

DONATIUS PERA'L MUSEU Y COLECCIONS

- De la testamentaria de D. Sever Portas: Taula de mosaich romà.
- De D. Joseph Mas, Pvre.: Varis exemplars del *Helux turonensis*, fòsils, trobats en el terme de Masquefa.
- De D. Cels Gomis: Colecció de sagells de diferents corporacions municipals.
- De D. Joaquim Lafont: Gran cromo del arbre de Guernica.
- De D. Bartomeu Mitjans: Un goig. — Mapa d'Italia (en quatre fulles).
- De D. Jaume Roig y Puñed: Un dibuix a la ploma d'en Joaquim Ribera. — Plano del ferro-carril econòmic d'Igualada á Sant Sadurní de Noya.

CRONICA DEL CENTRE

SESSIONS OFICIALS

SESSIÓ PERA COMMEMORAR LO 20.^è ANIVERSARI DE LA FUNDACIÓ DE LA PRIMERA ASSOCIACIÓ EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.—Va celebrar-se'l dia 26 de Novembre, segons anyal costum, la solemne sessió dedicada á commemorar lo 20.^è aniversari de la fundació de la primera societat excursionista, esculpint lo nom d'en Pere Serra y Postius en la làpida d'honor. Lo soci en Jaume Maspons y Camarasa va llegir la biografia d'en Pere Serra, escrita en elegant y ben arrodonida frase, ab pureza d'estil y ab verdader ordre d'exposició. Los datos que, referents al biografiat, en Maspons ha tingut la sort de recullir en los arxius y biblioteques d'aquesta ciutat són nombrosos, bastants inèdits, y donen una completa idea d'aquell excursionista que tantes vegades escorcollà'ls arxius y biblioteques dels monastirs, cartoixes, convents y iglesies de tots los indrets de Catalunya per escriure la *Historia Eclesiástica de Cataluña*, l'*Historia del Montserrat*, *Los prodigios y finezas de los ángeles en Cataluña*, y moltres altres que han sigut fonts de datos y notícies pera'ls moderns escriptors catalans.

En Maspons y Camarasa aménisa son treball, copiant ab molt d'acert, troços dels escrits d'en Serra y Postius que donen una perfecta idea de la personalitat literaria y de l'ingenuïtat de caràcter del biografiat. En altra part del present BUTLLETÍ insertem aquest interessant estudi.

Foren llegides també poesies dels Srs. Ubach y Vinyeta, Lluís B. Nadal (de Vich), Tintoré, Tarré, Rocamora y un treball en prosa del Sr. Galbany referent als esforços individualistes que's fan á Catalunya pera contrarrestar los entrebanchs y la deixadesa del Estat.

Se donà compte del fallo del Jurat del Certamen de Geografia Catalana, que's declarà desert perquè l'obra presentada no cumpria les condicions prescrites d'esser inèdita y anònima.

Assistiren al acte representacions de varies associacions catalanistes y una nombrosa concurrencia, que aplaudí'ls treballs que foren llegits.

Presidí la sessió'l senyor president del CENTRE, D. Francisco de Sales Maspons y Labrós.

SESSIONS PREPARATORIES.—En lo quart trimestre del any corrent s'han celebrat les següents:

Dia 23 Octubre: Sessió preparatoria de l'excursió á Papiol, Ullastrell, Castellbisbal y Olesa. Lectura del treball del Sr. Brunet y Bellet: *Algunes llibreries en l'Etat Mitja*.

Dia 6 Novembre: Sessió preparatoria de l'excursió á Sant Fost de Capcentelles. Lectura de la Memoria del Sr. Flos y Calcat referent á l'excursió oficial a Martorell, Castellbisbal, Sant Andreu de la Barca y Papiol.

Dia 26 Novembre: Sessió preparatoria de l'excursió y visita al Museu Episcopal de Vich.

La primera sessió fou presidida pel Sr. Massó; les altres dos, pel Sr. Maspons y Labrós.

EXCURSIONS OFICIALS

EXCURSIÓ Á MARTORELL, CASTELLBISBAL, SANT ANDREU DE LA BARCA Y PAPIOL.—Es va verificar el dia 25 d'Octubre, assistint-hi els Srs. Flos y Calcat, Carsi y Bosch.

EXCURSIÓ Á SANT FOST Y CAPCENTELLES.—Tingué lloch el dia 8 de Novembre. Hi va concorre un bon aplec d'associats.

EXCURSIÓ Y VISITA AL MUSEU DE VICH.—Feya temps qu'eren molts els que desitjaven fer aquesta excursió; aixís és que va ser nombrosa l'assistència, donchs es componia d'una vintena d'associats.

Els Srs. Maspons y Labrós, C. A. Torres, Osona, Canals, Pagès, Bosch, Llussà, Rubió y Lluch, Coll, Vidiella, Francesch Millet, Vayreda, Soldevila, Urgellés, Serra, Bas, Aldrich, Perez y Capdevila y Flos y Calcat, varen sortir de Barcelona'l 29 de Novembre en el primer tren, y al arribar á l'històrica ciutat de Vich varen ser molt amablement rebuts á l'estació pels socis delegats Srs. Serra y Campdelacreu y Joan Baptista Nadal, y además pels Srs. Vives y Gudiol.

Com era de suposar, el primer pas dels excursionistes va ser dret al Palau Episcopal. No poguent visitar tot seguit al senyor bisbe, per trobar-se en la Catedral assistint als divins oficis, pujaren al Museu, qual visita era un dels principals objectes de l'excursió. No's pot disposar aquí de l'espai que cal per donar una

sola idea de la nostra impressió. En aquell notabilíssim recés de tantes preciositats, fins el que té la sort de sovintejarhi les visites té ocasió sempre d'extasiarse devant de noves adquisicions. ¿Què havia de fer el CENTRE EXCURSIONISTA, que ja feya més de quatre anys que corporativament no l'havia visitat? Tot cor català bat de satisfacció y d'agrahiment al contemplar les joyes que de les arts passades ha sigut possible encare trobar en la nostra terra y reunir á copia d'intelligència y de pertinaç perseverancia. Mentre estavem visitant el Museu varem tenir ocasió de saludar al doctor Morgades y de manifestar-li la nostra admiració pel notable estat del Museu, que és ja (en quan á objectes de l'Estat Mitjana) un dels més remarcables d'Europa. Deixant ab recansa aquelles sales en les quals tant á gust s'hi deixen escolar les hores, ens varem dirigir al temple romà, tant intel·ligentment conservat, hont hi ha instalat el museu lapidari, qu'à hores d'ara ja és important y qu'entre altres maravelles conté una serie de finestretes romàniques de lo més primitiu que d'aquest art conservem á Catalunya; però no podem detallar.

Després d'un dinar sumament cordial passaren al Palau Episcopal, en el que estaven convidats á pendre cafè. Per la tarda varem donar un passeig, y, sempre acompanyats dels bons companys de Vich, varem visitar els principals monuments de la ciutat, com són: el notable claustre plateresch de Sant Domingo, el magnífich y ben conduit hospital, y per últim la Casa de la Ciutat, d'un caràcter arquitectònic tant català. Totes les sales de aquest edifici estaven il·luminades, y, acompanyats per l'arcalde Sr. Vives, varem seguir totes les dependències, en les quals s'hi notava sempre'l mateix orde qu'haviem ja observat en els altres edificis visitats. Varem donar un cop d'ull al Arxiu, tant admirablement arreglat pel Sr. Serra y Campdelacreu, y varem sortir á la gran balconada, desde hont la vista de la Plaça Major és tant grata de veure que'ls ulls no s'en cansen.

Però encare una nova sorpresa ens esperava. El Círcol Literari havia organitzat una vetllada en obsequi nostre, per acabar de fer que'l recort de la nostra visita á la ciutat de Vich sigui inesborrable. Va presidirla al Sr. Vives, tenint á la dreta al senyor Maspons. Després d'un afectuosíssim discurs de mossèn Josep Gudiol donantnos la benvinguda, va seguir un ben organitzat concert que va acabar per una serie de cançons catalanes deliciosament cantades per la Srta. Serra. El nostre president, emocionat per tant afectuosa acollida, va donar les gràcies als vigatans com ell sap ferho. El Sr. Viguer, president del Círcol

Literari, va aixecar la sessió á dos quarts de deu del vespre.

L'endemà al matí varem deixar Vich ab recansa, emportant-nosen un recort inesborrable de la bona rebuda y el conveniment de que, avuy per avuy, Vich és el model de ciutats catalanes.

EXCURSIÓ AL ESTABLIMENT D'AVICULTURA DE D. SALVADOR CASTELLÓ Y CARRERAS, Á ARENYS DE MAR.—El diumenge dia 13 de Desembre els Srs. Maspons y Labrós, Castellet, Pagès, Flos y Calcat, Bosch, Casas y Massó Torrents arribaren á Arenys, hont varen ser rebuts pel Sr. Castelló. S'encaminaren tot seguit á la *Granja Paraiso*, y allí el seu propietari els va oferir un excelent *lunch*. Tot el matí's va passar visitant la notabilíssima instalació avícola, que may hauriem cregut que arribés á un tal grau de desenrotllo, ja que compta uns mil cinchcents caps, de les especies més variades, y que'l Sr. Castelló encreua ab gran coneixement y constancia tant per arribar á produhir bones gallines ponedores, com per la producció de suculenta viram per la taula. L'instalació de les gallines és espayosa, rica y curiosa, però no para aquí lo que varen visitar, sinó que, ab lo meteix compte y netedat, varen trobar els coloms, els conills, les vaques, etcètera, aixís com l'escola d'avicultura. Terminada la visita, varen tenir el gust de dinar junts á la fonda ab el Sr. Castelló y de saborejar algun producte de la seva finca. Allavors van tenir lloch de felicitar al Sr. Castelló y de desitjar que'l seu bon exemple tingui bons adeptes á Catalunya.

CONFERENCIES

Dia 16 d'Octubre.—El Sr. Maspons y Camarasa va llegir un treball històrich sobre *El doctor Vilar y les reliquies de Sant Plàcit*, interessant quadro històrich de la guerra de Successió en el qual figura com hèroe el rector de Granollers doctor Vilar, que, després d'haver resat devant de les reliquies de Sant Plàcit, que's guarden en aquella parroquia, va anar al encontre de les tropes castellanes del comte de Montemar que marxaven sobre Granollers, logrant ab la seva eloqüència y abnegació aturar al enemich. El Sr. Maspons va presentar ab molt colorit aquella època de l'història y la figura del sacerdot incansable pel bé dels seus religresos y de sa patria, y va fer una pintoresca relació de la tras-

lació de les relíquies de Sant Plàcit. Aquest estudi del Sr. Maspons y Camarasa, il·lustrat ab nombrosos documents y datos inèdits trets dels arxius de Granollers, va ser premiat en el certamen darrera-ment celebrat en aquella vila.

La concurrència va escoltar ab gust la lectura del treball y va aplaudir-lo al acabarse.

El dia 13 de Novembre varen ser llegits un interessantíssim y ben escrit treball sobre *Tradicions y costums de la Vall d'Aran*, del Rnt. D. Joseph Condó Sambeat, Pvre., y un notable estudi folk-lòrich del senyor Cels Gomis sobre les *Bruixes y Bruixots*.

El 20 del meteix mes molts associats assistiren á la lectura del treball escrit pel nostre president D. F. Maspons y Labrós tractant d'una *Excursió á Miralles*. A continuació va ser llegit un altre estudi excursionista degut á la ploma del nostre actiu soci delegat á La Roca del Vallès, D. Joan B. Sansano y Brusca, baix el títul *Recorts de Cabacés y serra del Mont-sant*.

L'últim dia de l'any, el Sr. Norbert Font y Sagué ens va donar á conèixe alguns fragments del seu estudi sobre *El Vallès*, premiat en el darrer certamen de Granollers. Ab lo que'ns va llegir n'hi hà prou per compendre'l treball de benedictí que suposa tant notable monografia. Tothom va escoltar complascut la lectura.

NOVA

Com hauràn vist els nostres lectors en altre lloch d'aquet nombre, desde Janer de 1897 el BUTLLETÍ'S publicarà cada mes per fascicles de 40 a 48 planes del meteix format del present, la primera setmana de cada mes.

Donarà totes les il·lustracions que'ls articles insertats requereixen.

Són destinades a folletí 8 ò més planes de cada nombre. Entre les obres que estàn á punt per ser publicades en aquesta forma, hi han les següents:

El Llusanès, per *D. Pelegri Casades y Gramatxes*. Resultat de varies excursions, constitueix aquesta obra una excelent monografia geogràfica y històrica d'aquella comarca. Anirà acompanyada ab multitud de fotografies.

El Vallès, circumstancies que determinen els límits de dita comarca, per *D. Norbert Font y Sagué*. Memoria premiada en el darrer certamen de Granollers, á la qual s'ajuntarà la reproducció de mapes de varies èpoques.

La Costa catalana, per *J. Massó Torrents y Eudalt Canibell*. Excursions a peu per tot el litoral hont la nostra llengua és parlada, desde la frontera languedociana fins á la castellanà, acompanyada d'una profusió d'il·lustracions representant monuments, planos, vistes de poblacions, vivendes, costums, tipos, escenes de mar, etc.

Notes sobre l'art religiós del Rosselló, per *M. Jean Auguste Brutails*. Traducció del francès. Aquesta obra del savi arxiver de Burdeus (que tant temps ho va ser de Perpinyà), que modestament titula *notes*, constitueix un dels estudis millors que s'han fet sobre l'art català en general y el del Rosselló en particular. Va il·lustrat ab gran nombre de plantes d'iglesies, de detalls d'ornamentació y reproduccions de creus y altres alhajes sagrades.

L'art gòtic á Catalunya, per *Mr. Edmund Street*, traducció de l'inglès. Forma els capítuls referents al art dels països de llengua catalana de l'obra del esmentat arquitecte (que tant entusiasta era del art gòtic de la nostra terra), titulada *Some account of Gothic Architecture in Spain*, qu'aniran acompanyats ab la reproducció dels meteixos gravats y plantes que hi han en l'edició original de Londres de 1869.

Les condicions de suscripció seràn, d'aquí endevant:

Pels socis: Un any, 4 ptes.

Pels no socis: Un any, 6 ptes.

Nums. sols, 50 cèntims.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.